

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

Bp. (Hely)

1942 II. 22. (Idő)

(Köt. v. füz.) (C)

Osztályozás

Tárgy

Hely

Idő

Személy

92

Horváth Sándor

"1942"

Katona Jenő:

Horváth Sándor O. P.

Több mint egy évtizede már, hogy a Szent Domonkos-úti zárda rácsos kapuján egy öreg dömés fráter bevezetett a kis fogadószobába és néhány perc múlva megjelent ott Horváth Sándor, aki akkor Rómában a Domonkos Rend első egyetemén a dogmatikát tanította és néhányhetes szabadságát töltötte itthon. Ebben az időben híre már eljutott hozzánk, néhányunkhoz. Amit Székesfehérvár egykori felejt-hetetlen püspöke profetikusan lényével képviselt és hatványdalában 1926-ban, a katolikus nagygyűlési beszédében olyan bátran kimondott, azt építette ki — úgy éreztük — Horváth Sándor tudományos rendszerességgel akkoriban. A tulajdon-jog Szent Tamás tanítása szerinti című könyvében a magántulajdon elméletét fejtette ki s jogosultságának határait vonta meg óriási vitát keltve a világegyház erkölcsbölcse-lőinek és szociológusainak körében. Amint ott ült velem szemben a pu-ritán kis szobában az európai híri tudós, dús, őszes haja és magas, boltozatos homoloka alatt, nagy emberi jóságot és megértést sugárzó szemében és halk, egyszerű szavában megcsillant az a szeretet, mely olykor egyetlen óra alatt mindörökké magához kötöz. A leg-elvontabb tudomány, a skolasztikus

filozófia és teológia professzora a kor minden problémáját átérző szív zsenijeként elevenedett elem, nagy rendtársa, *Lacordaire* szavára emlékeztetve: a nagy sziveknék tulajdona felfedezni korunk szükségét és annak szentelni magukat...

Azóta évek,

nehéz, küzdelmes, fájdalmas évek futottak tova, melyek magukkal vitték az ifjúságot. Tanácsát és támogatását többé soha meg nem vonta tőlünk a *Korunk Szavánál* és később a *Jelenkornál*. És most, hogy a Pázmány Péter Tudomány-egyetem teológiai kara egyhangú-lag meghívta a *dogmatica fundamen-talis* tanszékére, megrohannak a képek és emlékek. Látom őt lelki szememmel, mint egykor a való-ságban, az *Angelicum* katedróján. Amint a *Gregoriana*-ról átsurranna ittam szomjasan szavát a domi-nikánus egyetemen, kicsit féltékeny és önző büszkeséggel, hiszen tud-tam, hogy itt enyém talán inkább, mint másoké: magyar: És alakja újból példázta előttem, miként forr-hat össze a leggyökeresebb, vér és lélek szerinti magyarság a katoli-kummal.

A kis somogy megyei faluból, melyet lelkébe fogadott s mely szí-vét örökre fogva tartja — a hat-

vanadik éve felé közeledő protesz-tor szobájában két kép van csak, *Girolamo Savonarola*, a máglyán megégetett firenzei dominikánus prior, az Istentől küldött próféta és egy el nem múlt mosolyú, egy-szerű, kedves, fejkendős öregasz-szony: édesanyja képe — a Temes-vari Pelbártok, Pázmány Péterek, Faludi Ferencek, Katona Istvánok útját járva érkezett a világegyház legfontosabb tanszékeire. Ő is, mint az előbbieket közül ketten, Grácban is volt tanár. Az alkotó türelem, a lélek nagy, belső csendje, a hallgatás styxi vizei tá-volából jött. Ki tudná pontosan le-rögzíteni, mennyi gondolati munka, mennyi önfegyelem, eszmélődés, töprengés után. De Róma kövei, Svájc hegyei között, vagy akár a budapesti főiskola igazgatói szobá-jában egyaránt megmaradt egyszerű dominikánus szerzetesnek, Róma alázatos tanítványának és a so-mogy megyei falucska halkszavú, nehézbeszédű fiának. A cella ma-gányának édességében, „in angello com libello“ hallgatta Isten szavát, **a magas hegyek zenéjét — mindig** oly szívesen visszatért hozzájuk —, önszíve dobogását és betűzte ódon fölánsok örök tanítását, a *Summa theologicáé*, melynek egyik legnagyobb ismerője és mesteri elő-adója és mind a többiekét, a *Summa*

contra Gentes-t, a *Questiones*-eket és *Opuscula*-kat. A **boldogság, melyet hivatása adott, örökre kirekesz-tette szívéből azt, amit az emberek itt kinn a világban boldogságnak vélnek.** Elmondhatta ő is: *non mi bisogna e non mi basta.* Nincs rá *sogna e non mi basta.* Nincs rá szükségem és nem elég az nekem. Mást, mondhatatlanul többet és jobbat nyert cserébe...

Latinul tanított,

vizsgáztatott és latinul, németül, olaszul írt. Magyarul néhány rövi-debb lélegzetű előadását nem szá-mítva csak *A természetjog rendező szerepe és az Aquinói Szent Tamás világnézete* című művei jelentek meg. Az utóbbi is lényegesen rövi-debben, mint hasonló nagy olasz-nyelvű munkája (*La Sintesi scien-tifica di San Tomaso D'Aquino*). Ebben mintegy szellemi műhelyé-ben ábrázolja Szent Tamást, első-sorban ismeretelméleti oldalról kö-zelítve meg tanítását. A tanítvány valahogy külső megjelenésében, szinte fizikai valójában is; egész munkájában, a körülötte vívott szellemi harcokban egyaránt emlé-keztet szent mesterére, rendjének és a katolikus hittudománynak leg-nagyobb alakjára, a *Doctor Angeli-cusra*. Az ő számára, mint minden igaz követője számára, az aquinói bölcsnek nemcsak kortörténeli je-lentősége volt. Műveiben nem egy

teljett kor ma már hasznavehetet-len gondolatvilága van letéve, ha-nem az emberi elme örök értékei, amelyekre mindenkinek szüksége van, amelyek örökké ifjak s min-díg időszerűek maradnak. A belő-lük kiáradó légment csak akkor találjuk dohosnak, ha szellemi éle-tünk légzőszervei egészen elanya-giasodtak és a finomabb s az iga-zán lelki táplálék felfogására, to-vábbszállítására már nem alkalma-sak. Az idegenszerű külső, amely-ben e nagy szellemi munka megje-lenik előttünk, egyáltalában nem akadályozza meg, hogy ne legyen a jelené; hamar megbarátkozunk vele és az örök gondolatok e régi kül-sőben éppoly ismerősekké válnak, akárcsak a legújabbak. Nemcsak a bölcsélet — hanem az egész műve-lődéstörténetben páratlanul álló je-lenség, hogy egy nagy szellem gon-dolatvilágát immár hét század ugyanazzal a meggyőződéssel vallja magának, ugyanazzal az áhitattal menjen hozzá termékenyítő eszmé-kért, mint az első s bizonyára elég csekélyszámú tanítványok tették...

Hofbauer Szent Kelemen

mondotta egy ízben: „*Az evangéliu-mot egészen újból kell hirdetnünk*“. De nem valami újat, új evangéliu-mot, álságost, talmit, hanem a ré-git, az örökkévalót újból. Ígyképpen hirdette meg Horváth Sándor nem új tanként — csak újra, új gyanánt

az örök igazat — a dinamikus magántulajdon Szent Tamás-i tanát, a nagy szent tulajdonjog elméletét, melyet ő maga ilyképpen foglalt össze: a földi dolgok felhasználási joga közös és így ezek a tényleges felhasználás előtt mindenkinek közös javai. A munka révén átalakított és lefoglalt dolog magántulajdonná válik, a használati vagy haszonélvezeti jog azonban közös és így ebből a szempontból még a megmunkált dolog is természetjogi jog a társadalom birtoktalanainak tulajdona. Másszóval: minden tulajdonra, elsősorban a fölöslegre, rá van táblázva minden embernek az

élethez és munkához való joga. Őriási jelentőségű könyve szenvedélyes elméleti vitát támasztott. Először Bregenzben, a katolikus akció világkongresszusának előadójaként fejtette ki a magántulajdonjogra vonatkozó gondolatait, melyek, ismételjük, Aquinói Szent Tamás tanításában gyökereznek. Utána cikkek alakjában Éherle egykori folyóiratában, majd alaposabban és kevésbé népszerűen könyvalakban. Ellenfelei, élükön az ősz Biederlackal, a *Die Soziale Frage* jezsuita írójával úgy vélték, hogy a katolikus szociológiának bele kell kapaszkodnia a kapitalista adottságba, abba, ami már tőle függetlenül itt van, jelenvaló. De talán elfelejtették, hogy azt eddig is csak a természetjog gyéren gyakorolt, vele ellentétes elvei fékeztek meg annyira, amennyire. Ha ezek igazán megvalósultak volna, akkor az adott gazdasági és társadalmi rend krízisének következményei közül sok minden másképpen következett volna be, ami elkövetkezett...

Horváth Sándor nem volt „forradalmár” semmiképpen, semmilyen szóösszetételben. Ő tudta, hogy az igaz elvek nem avulnak. Meg azután óvatosan is kell kezelni őket, mert a tömegbe jutva elferdülnek. Mily keserű valósággá érett, sajnos késői felismerés ez most már sokaknál. Nagyon hamar e téren nem is lehetett változást remélni. S ha egyszer elmúlt az üdvösséges alkalom, az alkalmas idő, hogy az igazság hor-

ofozja bíról lépjen fel a tőke és munka körében, ha egyszer a tévedések a könyvek lapjairól kilépve, démonikus alakot öltve megütköznek városaink terein és utcáin, az elmélet embere már csak egyet tehet: amennyire elviseli a világ, újra és újra hangot ad az igazságnak.

Ezt tette A természetjog rendező szerepe című művében újra Horváth Sándor atya. A *Divina Comedia*-ból vett mottójával sóhajtván föl: „S ha a világ nem lenne egyre csak vak — a természetnek hajlamára, látná, hogy országai különb népet kapnak” (Par. VIII. 142—44). A természetjog, úgymond, „ha fizikai adottságaiban, mint ösztönösen működő erő, nem képvisel is erkölcsi értéket, de mint tudatosá válni, tehát sajátos értelemben vett lörvény egészen borzalmas erkölcsi erővé és hatalommá lesz. Az emberek szívéből kitörülni nem lehet. Előbb-utóbb tudatára ébred mindenki és fölismerve jogait és méltóságát, vagy hálát mond azoknak, akik a természet útján vezették, vagy fel-emeli kezét elnyomói ellen.” A természetjog igazsága az, amiről Székfü Gyula professzor is írt a karácsony alkalmával, ott hirdetve meg az igaz tant és tanítást. Talán egykor a természetjog alapján épül fel a jövő, a nemzetek és társadalmak rendje... Ami bizonyosan áll reája is, az az igazság: amely korok letépik a Megváltót a keresztről, mindig az emberiséget szegezik a helyére.

Fribourgan,

ahol az egyetem dominikánus atyáktól vezetett teológiai karán tanított, 1938 nyarán együtt sétálhattam vele. Az *Albertinum* napverte terraszáról a régi dómra láttunk és az azt övező romantikus svájci völgy öreg házaira. Távoból már a Jura csúcsai intettek felénk, köröskörül már francia szó hallott, idáig küldte üzenetét, szellemét Gallia Előzőleg éppen szigorlatoztatott, amikor felkerestem, egy ír kispap dialektikáját próbálta ki dramatikussal lendülettel. Régi napok ele-

venedtek meg bennem, amint ezt az igazi skolasztikus exament hallgattam. De aztán ott, a szabad

helvét keresztény demokrácia földjén újra csak hazánkról beszélt s arról: igaz-e, hogy a magyar természeténél fogva nem fogékony a metafizikára, agnosztikus és pozitívista. Ezt az alaptalan előítéletet már az is cáfolja — úgy mondotta —, hogy a legkiválóbb spekulatív elmék éppen a magyar filozófusok és teológusok közül kerülnek ki külföldről. Viszont az is igaz, hogy hazatérve, oly sokszor elvesznek a tudomány számára.

A magyar ész igen hajlamos a filozófiai spekulációra. Ennek egyik legszebb igazolása éppen Horváth Sándor *Szent Tamás istenfogalma* című, a *Divus Thomas* kiadásában csak nemrég megjelent nagyobb műve, mely a legnehezebb fogalmi analízist nyújtja. Az *intuicióról* írt tömör tanulmánya anélkül, hogy Bergson nevét leírná, oly pompásan tisztázza az intuitív megismerés egész problematikáját Szent Tamás-i terminológiával, hogy a bölcseleti irodalomban párját ritkítja. Ugyanakkor a fogalmi spekuláció mestere mily fogékony a misztikára, melyet tévesen a skolasztikával ellentétesenek, legjobb esetben párhuzamosnak szoktak tekinteni. Mintha az ész és szív kultusza nem férne meg egy emberben, mintha az a közös forrás, amelyből erednek és táplálkoznak, egészen feledésbe ment volna. Egész lélekkel kell elébbemennünk az igazságnak. A philosophia perennis nem ismeri e természetellenes szakadást, a misztikát az emberi ismeret és élet legszebb beteljesedésének, virágának, az igazság élvezetének, átélésének, a Legfőbb Fény sajátos élete egy sugarának tudja. Így írta le Horváth Sándor is nagy misztikusunkról, *Prohászka Ottokár*ról írva a *Szent Lélek hárfájában*.

Talán felesleges is ezután elmondani, hogy ha valaki, ő tudja és tanítja: az Egyháznak nemcsak temporalis feladata van, sőt nem

is ez elsősorban rendeltetése. *Bátran és tisztán áll alakja a kor áramai fölött*, a nemes tudás távolságával és zártságával, mely azonban nem az önző önelégültség vagy nyárspolgári kényelein zárkózottsága. Ez nem is lehetséges. Annak papjánál, aki azt jött keresni és üdvözíteni, ami elveszett, aki a füstölő mécsbelet nem oltja ki és a gyenge nádszálat nem törí össze.

A Gondviselés

nem kis részben akkor méri ki az emberi sorsokat, amikor a hazaszeretetet a lelkükbe helyezi. Mentől többet ad belőle, annál súlyosabb a sors, melyet hordozójára kioszt. Horváth Sándor nehéz napokban, népe sorsát megosztva, hazasielt; mert ilyen időkben egész férfiaknak ilthón van a helyük... A rendi főiskola igazgatójaként él már — tanítványain kívül kevesektől tudottan — negyedik éve körünkben, egy új magyar szerzetesi, papi és tudós nemzedék képzésének és nevelésének gondoljai között. Életében ő is, talán nem is egyszer, tapasztalhatta, hogy ahol egy nagy szellem megszólal, ott egy kicsit mindig a Golgotha hegyén vagyunk. De olykor az igazság jutalmaz: még a közönyösek vagy éppen ellenségesek is, mikor köért lehajlanak, hogy hirdetőjét, életrelevenítojét megdobják, lehajlásuk olykor, lelkiismeretük intésére, az igazság előtt való meghajlásra változik. Horváth Sándor ma már a budapesti teológiai kar professzora. Papi lelkének, magyar szívének bizonyára kedves megtiszteltetés a magyar egyetem tanári katedrája. De azt elfogadva, *valójában ő ad dízt neki*.